

Minevikupärandit Häädemeestelt

Kogunud Marta Mäesalu.

Koostanud ja toimetanud Helju Kaal, Eevi Ross.

Valimik korrespondentide murdetekste. VIII.

Tallinn: Emakeele Selts, 2012. 361 lk.

„Minu emaema olli minu emal seda lugu rääkinu, ema rääkis minul ja mina olen ta sinul rääkinu, vanemate pärandust.” Nii loomulikult selgitab lugude vestja, Häädemeeste murraku kõneleja ehk keelejuht Emakeele Seltsi kirjasaatjale Marta Mäesalule (1893–1984), kuidas esivanemate oskused ja vaimuvara ajas edasi kanduvad. Meie kultuuriloo jaoks oli oluline, et M. Mäesalu keelejuhtidelt kuuldu hoolikalt talletas ja kogutud vara nii Emakeele Seltsile, Eesti Rahvaluule Arhiivile kui ka Eesti Rahva Muuseumile saatis. Sealt on nüüd osa tema rikkalikust kaastööst tulnud rahva sekka tagasi, juba uute põlvkondade kätte. Ettekujutuse, kuidas M. Mäesalul pikaajaline kogumistöö kulges, saab lugeja tema avaldatud kirjadest seltsile. Sealt võime isegi tõdeda, et hävitava sõja ajal oli Emakeele Seltsi käivitatud murdekogumine selgelt patriootiline tegevus, inimestel relva asemel käes sulepea, et unustusest päästa kohalikku elu- ja keeletava.

Häädemeeste murdetekstide kogumik on seltsi korrespondentide kaheksas valimik. Mõni aasta enne seda on ilmunud lõunaeestilised „Kui vanal Võromaal eleti” (2005) ja „Ennemustitsel Mulgimaal” (2008). Sisult on kõik valimikud sarnased – endisaegse elu tööd-tegemised, lood ja kombes. Nüüd, mil minevikuelu matkimine on paljude, eriti noorte seas *in*, on põhjust raamatutest näpuga rida ajada, kuidas nt lammast niita või linatöid teha või kas või naabritega suhelda. Põhjalikumalt on kirjeldatud naiste käsitööpärandit ning eriti hoolikalt on seda teinud M. Mäesalu. Kes soovib Häädemeeste kanga- või silmkoe-mustreid katsetada, leiab raamatust nii kirjeldusi, mustriskeeme kui ka värvitrukis näidiseid. Juba pelk näidiste vaatlemine toob südamesse soojuse ja austuse kudu vastu, kes oma töörohkes argipäevas tihti nabi valguse paistel väsimatult omapärast ilu lõi.

Häädemeeste valimiku puhul on eriline see, et pea üks kolmandik tekstidest on rahvaluule lühivormid: vanasõnad, mõistatused, kõne-

käänud jm. Miks? Ühelt poolt oli M. Mäesalu ise üles kasvanud elavas rahvaluulelembeses kodus, teisalt oli see loomupärane huvi nagu õnnistus kirjasaatjale, kel raske silmahaiguse tõttu polnud aastaid võimalik kirjutada pikki tekste. Tema kogutud rahvatarkus võimaldab piltlikult ja tabavalt iseloomustada inimeste elu ja tõekspidamisi ses kitsa ribana Liivi lahe kallastel paiknevas maakohas, kus oli kasutada vähe maad, paar kirbu uperpalli. Enamasti tuli elatist hankida mujalt, kus parveta-
misel või laevade laadimisel tuli olla „kainluauguni mõnikord märjad, kis uulida (hoolida) sai”. Eluliselt tähtis linn oli suur Riia, mitte Tallinn: Tiib (teeb) ku Riia linna, et valmis ei saa. Ja kui oli arusaamatusi, oli selgitus kohe võtta naabrilt: Üks eesti kiili (keeli) räägib, teine läti kiili saab aru. Miks oma seisukoha juurde jäädes võis öelda Küntagu mul või obusega pää otsast ära, jääb lugejal üles leida raamatust. – Vastus üllatab.

Eevi Ross